

Hrůza (jak proti ní)

Ve své za války psané knížce o Rádlovi říká Hromádka na jednom místě, že „trvalý život ve smírné pohodě, v důvěřivém vztahu k člověku, ve shovívavé ironii je možný jen tenkrát, když je obehnán pevnou zdí víry a metafyzické jistoty; jen tenkrát, když jsme takto chráněni před děsem z prázdna, před tyranii a zmatkem ve věcech dobra a zla, pravdy a lži“ (Don Quijote české ffie, 1947, s. 73). Hrůza a děs provázely lidi v jejich životě od pradávna, a tak není divu, že se hrůza i děs na jedné straně stávaly využitelnými prostředky ovládnání jedněch druhými ze strany tyranie a tyranů, zatímco na druhé straně budovali ti, kdo dovedli od hrůzy i od děsů lidi osvobozovat (nebo to aspoň dokázali přesvědčivě slibovat). V klidnějších dobách, kdy ubývalo bezprostředních hrozeb, se takové „hrůzy a děsy“ omezovaly na oblasti lidské psychiky, tj. jednak na smrt (vědomí smrtelnosti), zejména však na hrůzy posmrtné, „pekelné“ apod. (čehož pochopitelně dovedně využívali nejrůznější tyranové duchovní, zejména ve středověku). Nová doba a hlavně osvícenství představují v tomto ohledu relativně úspěšný zápas proti strachům a děsům ze zásev, a posléze také proti nejrůznějším hrozbám a hrůzám každodenního života nesčíslných marginalizovaných a utlačovaných členů společnosti. Dvacáté století však učinilo tomuto vývoji důvěry v člověka a jeho dobrou povahu přítrž: hrůzy dvou světových válek, masových koncentračních lágrů a gulagů a nejnověji masový teror ozbrojených hord v mnoha zemích třetího světa (ale dokonce i na Balkáně, jak jsme toho mohli být svědky), a dnes už i terorismu malých skupin, ale někdy i široce organizovaný a pronikající často na nejcitlivější místa moderní civilizace – to vše nám všem znovu přiblížilo hrůzu a děs natolik, že si na ně pomalu začínáme znovu zvykat. A k tomu přichází to, co tak výstižně vyjádřil už v třicátých letech anglický astronom Jeans, když napsal (The Mysterious Universe, česky 1936, str. 15–17), že náš Vesmír v nás dnes vyvolává „dojem něčeho blízkého hrůze“. Hromádkou zmíněná „smírná pohoda“ je ta tam, zbývá snad jen pro hlupáčky, o které se přece jen stále někdo stará; důvěřivý vztah k člověku je už dávno něčím důležitým možná pro malé děti, které z toho však brzo musí vyrůst a znovu se naučit opatrné, ale chytré nedůvěře. A metafyzické jistoty? Po těch je už veta i v nejzaostalejších prostých myslích. Zkrátka a dobře: „život je jen náhoda“, jak říká jedna známá píseň. Zbývá jen se znovu trochu „ublbit“, jak říká zase jiná píseň, která prošla celým světem: „don't feare, be happy!“. Což je možné nějaké pozitivní řešení? Vždyť člověk se už bojí sám sebe; a má k tomu důvody. Elias Canetti se táže: „Můžeme si ještě vymyslet něco, z čeho bychom neměli strach? (Tajné srdce hodin, Praha 1989, str. 71.)

(Písek, 050730-1.)